

developments and tools of psychology to reconstruct a writer's psychological profile in order to deeply understand artistic peculiarities of their works.

Taking into account the significance of the involved data range, it is important to remark on the essence and potential of megatext and its role in the work of a practical psychologist or psychiatrist. The importance of memoirs, namely, recollections, diaries, autobiographies, collections of letters as well as literary works as a source for psycho-poetic research has been identified.

Key words: *personality, psychopoetics, megatext, autobiographic text, psycho-autobiographic text, psychological world, creative work psychology.*

Михида Сергій Павлович – доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової роботи Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

УДК 37.015.3

Міненко О.О.

ВПЛИВ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКІВ

Стаття присвячена актуальній для сучасного українського суспільства проблемі формування моральної сфери дітей дошкільного віку і ролі у даному процесі мультиплікаційної продукції. Основи моральності особистості закладаються в дитинстві, і найбільш сприятливим для цього є дошкільний вік. Саме в цей період формуються перші моральні судження й оцінки, моральна поведінка, зростає дієвість моральних уявлень. Відповідно, саме в дошкільному віці особливо необхідним стає створення таких психолого-педагогічних умов життєдіяльності дошкільника, які б активно формували моральну сферу його особистості. В основі формування моральності особистості лежить формування моральної свідомості. Даний процес відбувається на трьох основних рівнях функціонування особистості: когнітивному, афективному і поведінковому.

Серед основних факторів, які впливають на формування моральної сфери дітей дошкільного віку, ми виділяємо вплив засобів масової інформації. Серед ЗМІ найбільш впливовими на дітей дошкільного віку є мультфільми, оскільки вони відповідають віковим особливостям дошкільника і займають найбільшу частину часу і уваги дітей даного віку серед інших видів ЗМІ. За даними досліджень більшість сучасних мультфільмів чинять негативний вплив на формування моральної сфери дітей, не відповідають основним психолого-педагогічним вимогам, створюються та використовуються без врахування вікових особливостей дітей.

Проведено експериментальне дослідження впливу мультфільмів на формування моральної сфери дошкільників. В ході дослідження було виявлено

найбільш популярні серед сучасних дошкільників мультфільми та побудовано рейтинг даних мультфільмів. Надалі дані мультфільми підлягали психологічному аналізу на основі розроблених критеріїв з метою виявлення їхнього впливу на моральну сферу дітей.

Результатом дослідження є висновок про те, що більша частина сучасних мультфільмів негативно впливає на формування моральної сфери дошкільників, не надає моральних знань, або навіть надає аморальні знання, демонструє аморальну поведінку в якості норми і зразка для наслідування. Значна частина сучасних мультфільмів не відповідає віковим особливостям дошкільника. Певна частина має такі психологічні характеристики, які значно утруднюють або взагалі унеможливають засвоєння пізнавального, в тому числі морального, змісту мультфільму.

Ключові слова: моральна свідомість, моральні знання, моральна поведінка, критерії психологічного аналізу мультфільмів, механізми впливу мультфільмів на психіку.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство переживає кризовий період, який проявляється у всіх сферах життя і впливає на фізичне і психічне життя людей. Особливо помітною є криза у сфері ціннісних орієнтацій, моральної сфери як всього українського суспільства загалом, так і окремої особистості. І це є вкрай негативним явищем, оскільки саме моральність є основою життєдіяльності як окремої людини, так і нації, суспільства в цілому. Як переконливо свідчить історія людства, ті нації, народи, які втрачали моральну основу свого існування зникали як народ, як нація. Саме сьогодні дане питання є актуальним для сучасного українського суспільства, оскільки відбудовуючись соціально, економічно, політично, нами, на жаль, забута основа благополучного існування та життєдіяльності народу – його моральність.

Основи моральності особистості закладаються в дитинстві, і, як свідчать дослідження в галузі дитячої психології, найбільш сприятливим для цього є дошкільний вік. Саме в цей період формуються перші моральні судження й оцінки, моральна поведінка, зростає дієвість моральних уявлень [1, 2, 3, 4]. Відповідно, саме в дошкільному віці особливо необхідним стає створення таких психолого-педагогічних умов життєдіяльності дошкільника, які б активно формували моральну сферу його особистості. Серед основних факторів, які впливають на формування моральної сфери дітей дошкільного віку, найголовнішими є сімейне виховання, найближче соціальне оточення (дорослі та однолітки), вплив засобів масової інформації (ЗМІ). Серед ЗМІ найбільш впливовими на дітей дошкільного віку є мультфільми, оскільки вони відповідають віковим особливостям дошкільника і тому займають найбільшу частину часу і уваги дітей даного віку серед інших видів ЗМІ. І хоча мультфільми вважаються суто дитячою продукцією і, на думку більшості пересічних громадян, не можуть мати негативний вплив на дітей, саме вони

сьогодні є одним з найнебезпечніших факторів формування особистості дошкільників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування моральних норм і цінностей, моральності як якості особистості завжди була в центрі уваги філософів, психологів, педагогів. Серед провідних в даній проблематиці слід визначити праці Л.Кольберга, П.Каптерева, Ж.Піаже, Б.Братуся. Проблема формування моральної сфери на різних вікових етапах, і зокрема в дошкільному віці, знайшла своє відображення в роботах В.Зеньківського, Г.Люблінської, І.Беха, М.Боришевського, Р.Павелківа, М.Савчина та ін.

Метою статті є теоретичний та експериментальний аналіз проблеми впливу сучасної мультиплікаційної продукції на формування моральної сфери дошкільників.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. В основі формування моральної сфери особистості лежить розвиток у неї моральної свідомості, тобто процес усвідомлення, засвоєння, прийняття людиною моральних норм і правил, перетворення їх у дієвий регулятор поведінки [5]. Л.Кольберг виділяє у процесі формування моральної свідомості три рівні:

1. Доморальний рівень моральної свідомості.

Характерною рисою є те, що дитина слухається дорослого для уникнення покарання. Норми моралі є для неї зовнішнім чинником, а встановлені дорослими правила вона виконує керуючись егоїстичними мотивами. Для даного рівня характерною є орієнтація на заохочення, похвалу або іншу винагороду.

2. Рівень конвенційної моралі.

Для даного рівня характерним є дії відповідно до стереотипу, якого дотримується більшість. У своїй поведінці дитина намагається виправдати очікування дорослих. Головною є соціальна точка зору, дитина турбується про громадський порядок, дотримується відповідних настанов, керується настановою, згідно якої добре те, що відповідає прийнятим правилам, орієнтується на авторитет.

3. Рівень автономної моралі.

Прийняття моральних рішень дитина переносить у середину особистості. Дитина починає усвідомлювати відносність та умовність моральних правил, вимагає їх логічного обґрунтування. Її вчинки обумовлюються не зовнішнім тиском, авторитетом, а власною совістю, визнанням вищого закону, який відповідає інтересам особистості. Формуються стійкі моральні принципи, дотримання яких забезпечується власною совістю, незалежно від зовнішніх обставин.

На думку Л. Кольберга, всі дошкільники і 70% 7-річних дітей перебувають на доморальному рівні розвитку моральної свідомості [1].

Процес формування моральної свідомості є досить складним і містить певні складові. Першою складовою моральної свідомості є моральні знання.

Знання як елемент свідомості утворюють систему наукових істин, які засвоєні в результаті вивчення індивідом нагромадженого людством соціального досвіду. Але для ефективного формування моральної свідомості моральні знання повинні перейти у моральні переконання. Моральні переконання є суб'єктивно значимими для особистості нормами і принципами поведінки, які виступають як внутрішні еталони, мотивуючи вибір і реалізацію вчинків [6].

Структуру моральних переконань складають два нерозривно пов'язаних між собою компоненти – когнітивний і емоційний. Якщо емоційний компонент виступає в переконаннях як знання етичних норм, принципів, як усвідомлення моральних цінностей і засобів їх досягнення, то емоційний компонент є виразом здатності особистості до глибоких позитивних або негативних переживань у зв'язку із виконанням або порушенням норм моралі. Емоційний компонент несе на собі основне навантаження в структурі морального переконання, оскільки в ньому виражена суть суб'єктивного, внутрішнього ставлення особистості до етичних норм і принципів. Волю відносно моральних переконань слід розглядати як засіб їх реалізації в конкретній поведінці людини і перш за все у вчинках, коли необхідно прийняти рішення в складних умовах морального вибору [6].

Наступним елементом моральної свідомості є моральна поведінка, адже в основі розвитку і функціонування особистості лежить принцип активності особистості як діяльного суб'єкта. Основою моральної поведінки є моральна звичка, яка визначається як автоматизована дія, виконання якої в певних умовах стало потребою [6]. На думку І.Беха, в основі формування моральної звички лежить моральний вчинок. Саме через багаторазові повторення морального вчинку довільний механізм спонукання перетворюється в постдовільний і характеризується ознаками, які відповідають бажанню. В результаті цього моральний вчинок набуває вигляду звички [3].

Отже, можна зробити висновок, що формування моральної свідомості є досить складним процесом і відбувається обов'язково на всіх рівнях функціонування особистості: когнітивному, афективному та поведінковому.

Наступним кроком нашого дослідження є аналіз одного з провідних факторів, які впливають на формування моральної сфери дошкільників, а саме вплив засобів масової інформації, зокрема мультиплікаційної продукції. У сучасній психологічній науці проблема впливу мультиплікаційної продукції на психічний розвиток дітей, на жаль, не має широкого кола наукових досліджень. Серед найбільш ґрунтовних робіт слід виділити роботи Абраменкової В., Богатирьової А., Шишової Т., Медведевої І., Маркової Н., Аромаштам М.

Абраменкова В. зазначає, що психологічний аналіз сучасної мультиплікаційної продукції в переважній більшості дає можливість виділити такі її ознаки як агресивність, брутальність, демонстрація асоціальних форм поведінки в якості норми [7].

В роботах Шишової Т., Медведевої І., присвячених впливу сучасних мультфільмів на психіку дітей, зазначено, що сучасні мультфільми формують

деструктивні цінності та асоціальні форми поведінки: агресивність, неповагу до старших, вседозволеність, егоїзм, руйнування цінностей дружби та любові, антисемейні установки тощо [8].

Дослідники Е.А. Дудкіна і І.М. Пивоварчик отримали дані про вплив мультиплікації на емоційну сферу дошкільників [9]. Швидкі зміни відеоряду, сильна динаміка мультфільму викликає гіперактивність дітей, у деяких випадках навіть агресію до однолітків, неслухняність по відношенню до батьків та вихователів. Яскраві (з використанням контрастних, «кислотних», неприродних кольорів) мультфільми згодом викликають сильні переживання у дітей. Аналіз їх малюнків, виконаних після перегляду сучасних популярних мультфільмів, показав певну напругу або втому нервової системи, потребу у захисті від зовнішніх впливів.

Співробітники Віргінського університету (США) провели дослідження, у якому розділили 60 дітей у віці 4 років на три групи. У першій діти дивилися мультфільм з швидко рухомими картинками, у другій - освітні мультфільми для дошкільнят, а в третій групі діти тільки малювали. Відразу після цього були виконані різноманітні тести для оцінки уваги, можливості вирішення завдань пам'яті та інших навичок. Найгірше з завданнями впоралися діти першої групи, а краще за всіх – діти, які малювали. Таким чином, можна стверджувати, що мультфільми з швидко рухомими картинками негативно впливають на психічний розвиток дитини. [9]

Аналогічні висновки представлені в роботах Ситцевої М., Рудені О., Снігульської В., Шикирової Н. та ін. Отже, ситуація з сучасною мультиплікаційною продукцією для дітей є невтішною.

Розглянемо більш докладно механізм впливу мультфільмів на формування моральної сфери дошкільника. Як відомо, одним з провідних механізмів морального виховання дошкільників є наслідування. Перш за все дошкільники наслідують моральну поведінку близьких людей – батьків, братів і сестер, прабатьків. Але значущими зразками для наслідування стають і герої мультфільмів, особливо у сучасному суспільстві, коли живе безпосереднє спілкування з батьками все більше замінюється на «спілкування» з героями мультфільмів. Спостерігаючи за улюбленим мультиплікаційним героєм, дитина на його прикладі вчиться моральним нормам, переживає моральні почуття, наслідує зразки моральної поведінки. Як стверджують спеціалісти в галузі дитячої психології, дошкільникам для правильного формування моральної свідомості необхідно навчитись мислити альтернативно: «добро» і «зло», «добре» і «погано» [1,6]. Саме категоричність моральних імперативів лежить в основі формування моральності дитини. Тому дуже важливо, щоб улюблений герой був абсолютно позитивним, а його вчинки абсолютно моральними завжди і всюди. Відповідно, якщо герой може в одних ситуаціях чинити морально, а в інших аморально, якщо може бути і добрим і злим одночасно, то у дошкільника не сформується система моральних уявлень і переконань, а отже і не формується моральна свідомість дитини. На жаль, сучасна мультиплікаційна продукція

досить часто представляє героїв, моральність яких досить амбівалентна, а то й просто відсутня. Зважаючи на те, що дітям дошкільного віку властиве некритичне наслідування як основний механізм засвоєння досвіду, то наслідування аморальних або амбівалентно-моральних героїв може стати і стає сьогодні значною проблемою у формуванні моральної сфери дошкільників.

Методи дослідження. Нами було проведено експериментальне дослідження впливу сучасної мультиплікаційної продукції на формування моральної сфери дошкільників. У дослідженні взяли участь 124 дитини віком від 4 до 6 років. На першому етапі ми проводили анкетування дітей дошкільного віку з метою з'ясування найбільш улюблених ними мультфільмів. На основі даних анкетування ми побудували рейтинг мультфільмів, яким сучасні дошкільники віддають переваги. На другому етапі ми піддавали найбільш популярні серед дошкільників мультфільми психологічному аналізу з метою з'ясування тих основних моральних цінностей, які вони транслиують. Докладно критерії психологічного аналізу мультиплікаційної продукції представлено нами в іншій роботі [10].

Результати дослідження. Отже, аналізуючи дані анкетування, ми побудували рейтинг мультфільмів, яким сучасні дошкільники віддають переваги. Оскільки загальна кількість обраних дітьми мультфільмів становила 43, для полегшення аналізу ми наводимо перші 10 позицій рейтингу. Отримані дані перших десяти позицій рейтингу представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Рейтинг мультфільмів

Позиція рейтингу	Назва мультфільму	Кількість виборів
1	«Фіксики»	36
2	«Лунтик»	28
3	«Маша і Ведмідь»	23
4	«Свинка Пеппа»	21
5	«Смішарики»	18
6	«Майнкрафт»	18
7	«Щенячий патруль»	15
8	«Губка Боб»	11
9	«Том і Джери»	10
10	«Феї Вінкс»	10

Перш ніж почати аналізувати обрані мультфільми з позиції їхнього впливу на моральну сферу дошкільника, слід зазначити, що серед обраних дітьми мультфільмів є такі, які взагалі не відповідають віковим особливостям даного віку і, відповідно, не можуть бути адекватно сприйняті і засвоєні дошкільниками. Перш за все, це мультфільм «Фіксики», автори якого самі визначили вікові обмеження «від 7 років», тобто цей мультфільм адресований не дошкільникам, а молодшим школярам. Дійсно, мультфільм містить велику

кількість науково-технічної інформації, розуміння якої є досить важким, а то й неможливим в повній мірі для дошкільників. Тобто розвивально-пізнавальний потенціал даного мультфільму не реалізується у даній віковій категорії. Крім того, мультфільм несе і певний морально-виховний потенціал, адже в кожній серії крім пізнавальних вирішуються і певні моральні задачі. Але представлені моральні задачі розраховані на дітей старше 7 років і, відповідно, подаються у більш складній формі, яка вимагає від глядача певного рівня інтелектуального і морального розвитку, критичності мислення. І саме ці якості і є несформованими у дошкільника. В результаті, хоча мультфільм і несе позитивну моральну і пізнавальну спрямованість, головна мета мультфільму не досягається у категорії дошкільників, і відбувається «перегляд заради перегляду». З огляду на вищесказане, хоча даний мультфільм і зайняв перше місце в нашому рейтингу, він не підлягатиме психологічному аналізу.

Мультфільм «Феї Вінкс» теж не призначений для даної вікової категорії. Проблеми, які в ньому розглядаються, спосіб подання інформації розраховані на підлітковий вік. Відповідно, не розуміючи повноцінно змісту мультсеріалу, у дошкільників теж відбувається «перегляд заради перегляду». Крім того, у мультфільмі яскраво представлені стосунки між статями, проблеми кохання і зради, які розглянуто на досить «дорослому» рівні. Така інформація передчасно активізує питання міжстатевих стосунків, порушуючи гармонійний розвиток дошкільників.

Окремої уваги заслуговує ще один мультфільм з представленого рейтингу – «Смішарики». Дослідження впливу мультфільмів на дітей дошкільного віку було проведено у 2010 році співробітниками Центру психолого-педагогічної експертизи ігор та іграшок Московського міського психолого-педагогічного університету. Дослідники протягом тижня спостерігали за грою дітей після перегляду мультфільмів. Результати показали, що діти часто у своїх іграх використовують атрибути мультиплікаційних ролей (прикраса одягу, зміна зачіски, використання ляльок - персонажів). Незважаючи на це, у ході експерименту стосовно мультсеріалу «Смішарики» автори виявили, що діти у вільній грі з іграшками-персонажами з цього мультфільму не використовували його сюжети. На думку співробітників центру, одна з причин цього полягає у характеристиці самих іграшок (іграшки «Смішарики» нагадують м'яч: «круглі, пружні, м'які» – 100% дітей випробували дані іграшки саме як м'яч), а інша – лежить в особливостях змісту мультфільму і способі його пред'явлення дітям дошкільного віку. До таких особливостей слід відносити: занадто високу швидкість пред'явлення відеоряду; відсутність сюжетних пауз для осмислення того, що відбувається; надлишкову багатосерійність продукту, що ускладнює запам'ятовування сюжету; розбіжність вікової адресації образу героя, змісту його мови і контексту його діяльності; невідповідність сюжетів і реальної життєдіяльності дошкільнят, їх надмірна для дітей складність; домінування зовнішніх особливостей персонажів над внутрішніми, «плоскі» характери героїв; неприродність, химерність; велика кількість спецефектів, які

закривають зміст подій і ускладнюють сприйняття сюжету [9]. Таким чином, здійснюється лише перегляд заради перегляду. Тому даний мультфільм ми теж не аналізували з позиції впливу на моральну сферу дошкільника.

Також слід звернути увагу на мультфільм «Щенячий патруль». Маючи в цілому непоганий зміст і моральну спрямованість, він зверху перенасичений звуковими та відео ефектами, темп неймовірно швидкий. Все це закриває він юного глядача основний зміст мультфільму, і розуміння основної ідеї стає неможливим. Таким чином, і цей мультфільм потрапляє в категорію «перегляд заради перегляду» і не підпадатиме психологічному аналізу. Отже, з 10 мультфільмів, яким дошкільники віддали перевагу 4 (тобто 40%) є такими, що не несуть жодної користі для дітей дошкільного віку.

Інші мультфільми підлягали психологічному аналізу, критерії якого представлено нами в іншій роботі [10]. Зі всіх критеріїв психологічного аналізу мультфільмів ми обрали ті, які перш за все впливають на формування моральної сфери дітей дошкільного віку, а саме: психологічний аналіз головних героїв, який включає аналіз рис характеру та провідних цінностей головного героя; моральна спрямованість образу головного героя (позитивний, негативний чи амбівалентний образ).

Аналізуючи дані мультфільми за критерієм психологічного аналізу головних героїв ми перш за все аналізували риси характеру та провідні цінності головного героя. Як зазначалось вище, психологічною особливістю дошкільного віку є провідна роль механізму наслідування у процесі формування моральної свідомості. Дитина прагне наслідувати всіх, кого вона сприймає як позитивних особистостей. Перш за все це близькі дорослі: мама, тато, брати, сестри, дідусі, бабусі і т.д. Їх дитина сприймає безумовно позитивно, і, відповідно, також безумовно наслідує їхні риси характеру, цінності, поведінку і т.д. Переглядаючи мультфільми, для дитини об'єктом для наслідування стають головні герої, яких вона в силу своїх вікових особливостей сприймає теж безумовно позитивно. Відповідно, риси характеру, поведінка, цінності головних героїв активно наслідуються і засвоюються дитиною. Нижче подано психологічний аналіз головних героїв мультфільмів з отриманого рейтингу.

«Лунтик» – герой на перший погляд позитивний, має позитивні риси характеру (доброта, співчуття, прагнення допомагати). Але при цьому він має і такі риси, які навряд чи привабливлять дошкільника і викличуть бажання його наслідувати – незграбність, некмітливість, певна загальмованість. Це робить його образ психологічно блідим, і нівелює ті позитивні риси, які б могли стати об'єктом для наслідування. Крім того, ті моральні аспекти, які автори хотіли б реалізувати, не прослідковуються яскраво в анімаційній формі, а просто проговорюються в кінці кожної серії. Це теж не враховує вікових особливостей дошкільника, оскільки моральні образи в цьому віці повинні бути наочними, а не вербально декларованими.

«Маша і ведмідь». Головна героїня – вкрай неслухняна, егоїстична, виявляє яскраву неповагу до дорослих, має агресивні і навіть вандалістичні

прояви. Руйнується зв'язок людей з живою природою, показуючи дитині, що навколишній світ і все, що у ньому живе – всього лише засоби для досягнення своєї мети. При цьому аморальна поведінка героїні не карається, що формує аморальну поведінку у юного глядача.

«Майнкрафт». Жахливим є зовнішній вигляд героя, він взагалі не має обличчя. Щодо рис характеру, то головний герой безтурботливий, демонстративний, мстивий, нестриманий, часто робить абсолютно безглузді речі. Аморальною є лексика головного героя. Цінить суто матеріальні цінності.

«Свинка Пеппа». Головна героїня – психологічно розбещена, неслухняна, груба, не поважає дорослих (зокрема, тата), егоїстична. Не допомагає своїм рідним. Дискредитує образ батька (для неї він нікчемний, незграбний та невдаха, є об'єктом для насмішок, донька називає його «дурним», дорікає за зайву вагу). Інші персонажі тільки заохочують таке зневажливе ставлення до батька.

«Губка Боб». Яскравими рисами головного героя є жадність, заздрість, лінь, тупість, якою він ще і пишається, гордість та гнів. У ставленні до інших він виявляє егоїзм, агресію, помсту, нечутливість до стану і потреб іншого. Орієнтований суто на матеріальні блага. Насмішки і образа одне одного є нормою у стосунках героїв мультсеріалу.

«Том і Джері». Головними рисами героїв є злість, прагнення до помсти, безжалісність, бездумність у звершенні дій щодо інших. Головна ідея у взаємостосунках з іншими: «Якщо тобі зробили погано, зроби у відповідь ще гірше». При цьому все це відбувається весело, що викликає у юних глядачів бажання наслідувати жорстоку, неморальну поведінку героїв.

Узагальнені дані щодо рис характеру головних героїв проаналізованих мультфільмів та наявності у них моральних цінностей, які могли б бути передані дітям, представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Риси характеру головних героїв та наявність моральних цінностей

Головний герой	Риси характеру	Моральні цінності
Лунтик	Доброта, співчуття, прагнення допомагати, але при цьому незграбність, некмітливість, певна загальмованість, психологічна «блідість».	Моральні цінності представлено у невідповідній віку формі: вербально декларуються, і не прослідковуються наочно в образах головних героїв
Маша	Постійна неслухняність, егоїзм, яскрава неповага до дорослих, агресивні і навіть садистичні та вандалістичні прояви.	Моральні цінності відсутні. Транслюються аморальні цінності.

Майнкрафт	Безтурботливість, демонстративність, мстивість, нестриманість, безглуздість вчинків, домінанта матеріальних цінностей, аморальна лексика.	Моральні цінності відсутні. Транслюються аморальні цінності.
Пеппа	Психологічна розбещеність, неслухняність, грубість, неповага до дорослих, егоїзм.	Моральні цінності відсутні. Транслюються аморальні цінності.
Губка Боб	Жадність, заздрість, лінь, тупість, якою він ще і пишається, гордість та гнів, егоїзм, агресія, помста, нечутливість до стану і потреб іншого, домінанта матеріальних цінностей.	Моральні цінності відсутні. Транслюються аморальні цінності.
Том і Джері	Злість, прагнення до помсти, безжалісність, бездумність у звершенні дій щодо інших.	Моральні цінності відсутні. Транслюються аморальні цінності.

Якщо узагальнити результати нашого дослідження щодо впливу найбільш популярних сучасних мультфільмів на моральну сферу дошкільників, ми отримаємо наступні дані (таблиця 3).

Таблиця 3

Характеристика сучасних мультфільмів щодо впливу на моральну сферу дошкільників

Характеристика мультфільмів	Кількість (%)
Не відповідає віковим особливостям	20
Переобтяжені спецефектами або використано такий спосіб подання інформації, що закриває або значно утруднює розуміння основного змісту	20
Амбівалентність головного героя	10
Аморальність головного героя	50

Тобто, можна зробити висновок, що 50 % найбільш популярних серед сучасних дошкільників мультфільмів мають аморальну спрямованість, 10%

чинять амбівалентний вплив на моральну сферу дошкільників, 20% не відповідають віковим особливостям дітей і 20% побудовані таким чином, що розуміння основної думки і моральної ідеї стає неможливим.

Висновки. Отже, узагальнюючи психологічний аналіз героїв найбільш популярних у сучасних дошкільників мультфільмів, можна зробити висновок, що переважна більшість з них несуть негативний або амбівалентний з точки зору моральності приклад для наслідування. Спираючись на вищевикладені закономірності формування моральної свідомості дітей дошкільного віку, можна зробити висновок, що сучасна мультиплікаційна продукція в переважній більшості негативно впливає на формування моральної сфери дошкільників, не надає моральних знань, або навіть надає аморальні знання, демонструє аморальну поведінку в якості норми і зразка для наслідування.

Враховуючи загальне падіння моральності у сучасному українському суспільстві, дана проблема є досить актуальною, оскільки саме підрастаюче покоління є основою майбутнього нації. Отримані результати є ще більш тривожними оскільки стосуються найбільш сенситивного для формування моральної сфери вікового періоду, коли закладаються основи моральності на все подальше життя.

Отже, проблема формування моральної сфери дошкільників і вплив на даний процес мультиплікаційної продукції є досить актуальною та багатоаспектною, і потребує сьогодні значної уваги з боку психологів, педагогів, сім'ї, дошкільних закладів, держави в цілому.

Література

1. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: Навч.посіб. – К.: Академвидав,2008. – 432 с.
2. Братусь Б.С. Психологические аспекты нравственного развития личности. – М., 1977.
3. Бех І.Д. Виховання особистості. – К.: Либідь, 2008
4. Люблінська Г.О. Дитяча психологія. – К., 1973.
5. Павелків Р.В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці: Монографія. – Рівне: Волинські обереги, 2004.
6. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001.
7. Абраменкова В., Богатырева А. Дети и телевизионный экран // Воспитание школьников. – 2006. - №6. – С.28-31.
8. Медведева И., Шишова Т. «Кто соблазнит малых сих...»: СМИ против детей. – М.: Изд-во «Христианская жизнь», 2006. – 320 с.
9. Тимошина И.Н., Морозова А.В. Влияние мультфильмов на психическое развитие ребёнка // Справочник педагога-психолога. Детский сад. – 2013. – № 5. – С. 49-58.
10. Міненко О.О. Психологічний аналіз сучасної мультиплікаційної продукції та її вплив на психічний розвиток дитини \ \ Проблеми сучасної

психології. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка та Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України – 2018 – № 41 – С. 188-204.

11. Benson C. The cultural psychology of self: place, morality and art in human worlds. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group, 2001.

Транслітерація

1. Pavelkiv R.V., Tsyhpallo O.P. Child Psychology: learning guide. – К.: Akademydav, 2008. – 432 p.

2. Bratus B.S. Psychological Aspects of Personality's Moral Development. – М., 1977.

3. Bekh I.D. Personal Education. – К.: Lybid', 2008

4. Liublinska H.O. Child Psychology. – К., 1973.

5. Pavelkiv R.V. The Development of Moral Consciousness and Self-Consciousness in Childhood: Monograph. – Pivne: Volynski oberegy, 2004.

6. Age and Pedagogical Psychology: learning guide / O.V.Skrypchenko, L.V.Dolynska, Z.V.Ohorodiychuk and others. – К.: Prosvita, 2001.

7. Abramenkova V., Bohatyriova A. Children and a Telescreen // Schoolchildren Upbringing. – 2006. - №6. – P.28-31.

8. Medvedeva I., Shyshova T. «Who will seduce these kids ...»: Mass media against children. – М.: Publishing house «Christian life», 2006. – 320 .

9. Tymoshyna I.N., Morozova A.V. The influence of Animated Cartoons on a Child's Mental Development// Educator's and Psychologist's Guide. Kindergarten. – 2013. - № 5. – P. 49-58.

10. Minenko O.O. Psychological Analysis of Modern Animated Cartoons and Their Influence on a Child's Mental Development \ Modern psychological issues. Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University and G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine - 2018 - № 41 – P. 188-204.

11. Benson C. The cultural psychology of self: place, morality and art in human worlds. London and New York: Routledge, Taylor and Francis Group, 2001.

Minenko O. O.

THE INFLUENCE OF ANIMATED CARTOONS ON THE MORAL SPHERE SHAPING OF PRE-SCHOOL CHILDREN

The article is dedicated to the moral sphere shaping of pre-school children and the role of animated cartoons in it, which is a topical issue in modern Ukrainian society. The basis of a personality's morality is formed in childhood, and pre-school age is the most favourable period for this. In that particular period the first moral judgments and appraisals are made, moral behaviour is formed and the efficiency of moral percepts rises. Thus, in pre-school age, it is necessary to create such psychological and pedagogical conditions for a pre-schooler's activity that would actively shape their moral sphere. Moral consciousness shaping underlies morality

shaping. This process takes place on three main levels of a personality's functioning: cognitive, affective and behavioural.

Amongst main factors influencing the moral sphere shaping of pre-school children we lay emphasis on the influence of mass media. Animated cartoons are the most influential mass media source with pre-schoolers, as they correspond to their age peculiarities and take the most of their time and attention comparing to other mass media types. According to some research, the majority of modern cartoons adversely affects the shaping of children's moral sphere, as they do not correspond to the basic psychological and pedagogical requests and are created without taking into account children's age peculiarities.

This paper describes the experimental research on the influence of animated cartoons on the shaping of pre-schoolers' moral sphere. As a part of the study, the most popular cartoons with pre-school children were found out and their rating was compiled. Those animated cartoons were later analyzed from psychological perspective according to the developed criteria, the aim of which was to detect their influence on children's moral sphere.

The results of the research show that the majority of modern cartoons adversely affects the moral sphere shaping of pre-school children, not giving them moral knowledge or rather giving immoral one, demonstrating immoral behaviour as a norm and a role model. A significant part of modern cartoons does not correspond to a pre-schooler's age peculiarities. Some cartoons have the psychological characteristics that make learning the cognitive and moral nature of the cartoons rather difficult or even impossible.

***Key words:** moral consciousness, moral knowledge, moral behaviour, criteria of psychological analysis of the cartoons, mechanisms of the influence of animated cartoons on mentality.*

Міненко Ольга Олександрівна - кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

УДК 159.92

Мотозюк Л. М., Старовойт І. Й.

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ: ІДЕЯ, ІДЕАЛ І ПРОСТІР МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті здійснюється спроба висвітлити особливості творчого мислення. Розглядаються історичні, філософські, естетичні передумови творчого мислення та його прояви. Творче мислення розгортається як задум, який є орієнтацією на певний ідеал. Однак, його реалізація завжди відбувається в певній об'єктивній формі, котра, у свою чергу, знаходить своє місце в мистецькому просторі. Таким чином, творче мислення психологічний аспект